

Javaslat

„ Dr. H. Szabó Lajos: Pápa város jeles díszpolgárai a 19. században c. könyve”

települési értéktárba történő felvételéhez

Készítette:

Mátyus Aliz (név)

..... (aláírás)

Pápa, 2018. június 3. (település, dátum)

(P. H.)

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve: Pápai Művelődéstörténeti Társaság
2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:
Név: Mátyus Aliz
Levelezési cím: 1145 Budapest Szugló u. 49. I. 1.
Telefonszám: 06-1-383 10 05
E-mail cím: matyus.aliz@gmail.com

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése: Dr. H. Szabó Lajos: Pápa város jeles díszpolgárai a 19. században c. könyve
2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása
 agrár- és élelmiszergazdaság egészség és életmód épített környezet
 ipari és műszaki megoldások kulturális örökség sport
 természeti környezet turizmus
3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye Pápai Jókai Mór Városi Könyvtár
4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik
 települési tájegységi megyei külhoni magyarság
5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

Dr. H. Szabó Lajos: Pápa város jeles díszpolgárai a 19. században (Jókai Mór Városi Könyvtár, Pápa, 1998, szerk: Hermann István, 104 oldal) c. könyve, mely a díszpolgári címek adományozásának sorrendjében Zimmermann János (1882), Kossuth Lajos (1887), Vaszary Kolos (1891), Jókai Mór (1894) pápai díszpolgárokkal foglalkozik, és utószóként Herz Dáviddal, a díszpolgári oklevelek alkotójával, valamint Fenyvessy Ferenc és Pápa város kapcsolatával – városunk számára érték.

Azzal az értékszempléttel íródott, mely alkalmassá teszi olvasóját a benne megjelenő emberek megismerésére, meggyőző erővel tud szólni amellet, hogy e személyek – pályájuk, munkásságuk, Pápa városáért tett cselekedeteik miatt – példaképek, a város hagyományát gazdagító személyek, akikhez újra és újra visszatérni, velük ismétlődően foglalkozni jelenünk és jövőnk szempontjából fontos.

H. Szabó Lajos úgy írta meg könyvét, hogy az városunk díszpolgáraihoz kellő anyagul szolgál a városi értéktárba való ajánlásokhoz, másképpen szólva: a szerző – könyve megírásával – mintegy ajánlónk a város értéktárának újabb és újabb értékeire. Könyve előszavában még ezen kívül is felsorolja mindazokat, akiket könyvének szereplőin kívül még méltó személyeknek tart – tetteik alapján.

A szerzőt idézve:

„Pápa rendezett tanácsú város képviselőtestülete végül is négy jeles személynek adományozott díszpolgári címet a 19. század második felében. Zimmermann János Németországban élő gyártulajdonosnak, aki szülővárosát jelentős adományokkal támogatta; Kossuth Lajosnak, az emigrációban élő kormányzó-elnöknek, aki a nemzeti függetlenség szimbólumává vált a szabadságharc leverése után; Vaszary Kolosnak, a pápai bencés gimnázium egykori jeles tanárának, a későbbi bíboros-hercegprímásnak, aki a hazafias nevelésnek is élenjáró harcosa volt; és Jókai Mórnak, az egykori pápai diáknak, aki városunkban tette meg az első lépéseket ahhoz, hogy írófejedelem válhassék belőle.

A díszpolgári címre méltó személyek kiválasztásakor számos más neves személy neve is szóba kerülhetett, akik - bár távol éltek Pápától és személyes kötődésük sem volt a városhoz - hivatali beosztásuknál fogva tekintélyükkel, alapítványokkal vagy más eszközökkel segítették a város fejlődését. A jelöltek kiválasztásakor gondolhattak a közeli Mór szülőttére, Wekerle Sándorra, aki három ciklusban töltött be miniszteri tisztséget. Ő volt az, aki a város nevében kérelmező Esterházy Móric grófnak kézzel írt levéllel garantálta a pápai dohánygyár létrehozását. Szóba kerülhetett gróf Csáky Albin neve is, aki a versengő Komárom helyett egy tollvonással Pápa javára döntötte el a református főiskola helyét. A városatyáknak eszébe juthatott Tisza Kálmán gróf neve is, akinek városunk kulturális előrehaladásában jelentős érdemei vannak. Mint a Dunántúli Református Egyházkerület főgondnoka és a Református Főiskola világi elnöke támogatta az új kollégiumi épület felépítését 1894-95-ben. Szóba kerülhetett gróf Széchényi Pál földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter neve is, aki 1885-ben a Veszprém megyei küldöttségnek határozott ígéretet tett egy Pápán létesítendő földműves iskola alapítására. Utóda, gróf Bethlen András rendeletére vette kezdetét az iskola építése 1892-ben. Mellettük persze gondolhattak dr. Wlassics Gyula miniszterre is, aki a

pénzügyi tárca 1896. évi programjába előre felvétette a Pápán létesítendő állami tanítóképző költségfedezetét. Ezzel megakadályozta, hogy egy esetleges miniszterváltás esetén kérdésessé tehessék az intézmény felépítését.

A város egykori képviselőtestületének ismernie kellett azt is, hogy egy korábbi Esterházy-adománylevelnek köszönhetően városunk a regáléból nagy összegű fejlesztési pénzhez jutott. Emellett a Nagytemplom építése, a kórház alapítása és fejlesztése a Pápán birtokos Esterházyak kezdeményezésére és anyagi támogatásával valósulhatott meg. Közülük is meghatározó személyiségek voltak: Esterházy Károly, Esterházy Ferenc és Esterházy Pál grófok, továbbá templomépítő mérnökük, Fellner Jakab.

Az említettek bizonyítják, hogy a 19. században – és korábban is – hány és hány olyan személy járult hozzá városunk fejlődéséhez, akiknek nevét máig sem őrzi díszpolgári cím, utcanév, közintézmény, szobor, de még egy szerény emléktábla sem. (Reméljük, a kései utókor pótolja elődei mulasztását...)”

Dr. H. Szabó Lajos – ez utóbbi sorai által – figyelmezzé tesz bennünket városunk történelmében személyekre, akikkel foglalkozni, akár az értéktárba felvételre szánva, feladatunkká lesz.

Dr. H. Szabó Lajos könyvének 4. fejezete: JÓKAI MÓR PÁPA VÁROS DÍSZPOLGÁRA. A szerző foglalkozik benne Jókai Mór és Pápa kapcsolatával; a Jókai-emlékekkel, -emlékhelyekkel Pápán; Jókai Mór ötvenéves írói jubileumával; A Jókai Kör megalakulásával; Jókai Mórral, Pápa város díszpolgárával; a Dísz-előadásokkal Jókai Mór tiszteletére (1894. január 27-28.); A Jókai utca születésével; A Jókai-emlékoszlop avatásával. A Jókai Emlékév 2018. alkalmával a városi értéktárba javasolt értékek javaslatainak elkészítéséhez – kevés kivétellel – felhasználható anyag állt rendelkezésünkre H. Szabó Lajos könyvéből.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

A Jókai Mórról írt fejezetben a díszpolgárrá avatás, a díszelőadások Jókai tiszteletére, a Jókai utca születése leírásai – a szerző kutatásai alapján és íráskészségének köszönhetően – híven őrzik az egykori történéseket, alkalmasak akár felidézésükre is, az egykori történések újra megvalósítására, „lejátzására” – az emlékezet megerősítésére.

A könyv, melyre a Jókai Emlékév 2018. hívta fel figyelmünket 4., Jókai Mórral foglalkozó fejezetével, egyben felhívta figyelmünket a szerzőre, aki érzékeli és érzékelteti azt a körforgást, ami Jókai Mór esetében érhető legegységesebben tetten: a város szelleméből táplálkozott, a református kollégiumból és rendkívülinek mondható tanáraiból, és szelleme beleivódott a város szellemiségébe.

A Jókai Emlékév 2018. ebből a szellemiségből táplálkozik.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:
<http://vmek.oszk.hu/02100/02135/html/#21>

III.

MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja
2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek

Dr. H. Szabó Lajos könyvének elején megjelenő ajánlás – Dr. Hermann István tollából:

AJÁNLÁS

Dr. H. Szabó Lajos jeles helytörténész időről időre érdekes kiadványokkal hívja fel magára a várostörténet iránt érdeklődők figyelmét. Azok a munkái, amelyek Pápa és környéke történetének fehér foltjait igyekeztek felderíteni, ma nem hiányozhatnak az iskolák és családok könyvespolcairól; akár a város és vidéke 1848-as történetéről, akár a magyar mezőgazdaság átalakulásának korszakairól van is szó. Legnagyobb értéket számomra mégis azok a művei jelentik, amelyekben egy-egy személy, épület, egyesület történetét dolgozta fel a szakmáját szerető kutató alaposságával. Ebbe a kategóriába tartozik az egykori marcaltői kastélyt bemutató kisonográfija, vagy a szintén marcaltői dalárda működéséről készített kötete.

Pápa városa mindig is polgári város volt. Az elmúlt években a polgári lét szerepe felértékelődött. Újra lehetőséget jelent ez az életforma, amely szükségszerűen jár együtt a múlt ismeretével és tiszteletével. Mi, pápaiak büszkék vagyunk elődeinkre, a város életében szerepet játszó Pápa-családra, a Garaiakra, az enyingi Törökökre és a város barokkos arculatát kialakító Esterházy-famíliára. Velük együtt kell tisztelettel övezni azokat a tanárokat, diákokat, akik városunk középiskoláiban, felsőoktatási intézményeiben szerezték meg műveltségük és szakmai tudásuk alapjait. Itt váltak hazájukat szerető, azért családjukkal együtt tenni akaró emberekké.

A rendszerváltozás teremtette meg a lehetőségét annak, hogy megemlékezhessünk azokról a személyekről, eseményekről, akik és amelyek meghatározó fontosságúak voltak városunk életében. Több emlékmű is mutatja tiszteletünket a második világháború áldozatai és hősei előtt. Régi utcák kapták vissza méltatlanul elvett, néha több évszázados nevüket. Intézmények születtek

újjá az enyészetből. Reneszánszukat élik a társadalmi egyesületek. Kitüntetések alapított városunk Önkormányzata, amellyel a lakóhelyért, a közösségért tett cselekedeteket ismeri el.

Szépen illeszkedik ebbe a sorozatba dr. H. Szabó Lajos könyve, amely emléket állít a 19. század négy jelentős személyiségének: Zimmermann Jánosnak, Kossuth Lajosnak, Vaszary Kolosnak és Jókai Mórnak. Valamennyien nemcsak országos elismertségüknek, hanem Pápához vagy - Kossuth Lajos esetében - a város környékéhez való kötődésüknek köszönhetően kapták meg a díszpolgári címet.

Ezek a kitüntetések a puszta formalitáson messze túlmutató címek voltak: alkalmat jelentettek a város polgárságának, hogy megismerkedjék a személy munkásságával, emlékezzék azokra az évekre, amikor azok Pápához kötődtek. Társas összejöveteleket szerveztek, előadásokat tartottak az illető életéről, munkásságáról. Ezek az alkalmak jól szolgálták a hazafias nevelést, a nemzeti önérték felkeltését, fokozását. Pápa város közönsége úgy érezhette, hogy neki is szerepe van egyik-másik személyiség életét befolyásoló eseményekben. Ilyen volt például a Kossuth Lajos magyar állampolgársága körül kibontakozó országos vita és tiltakozási akció.

Végül, de nem utolsó sorban alkalmat jelentettek a szórakozásra is. Vagy a város vezetése vagy a város valamelyik kulturális-közművelődési egyesülete rendezett „társas összejövetelt” a Griff Szálló dísztermében, ahol a vacsora, a zene és a tánc segítették a polgári létforma megélését a város módosabb polgárainak

Szükség van tehát ezekre a munkákra, fel kell eleveníteni városi történelmünk jeles eseményeit és személyiségeit. Meg kell mutatnunk, hogy mintegy évszázada hogyan is működött a polgári Pápa, hiszen ezzel is lehetőséget teremtünk jövőnk építésére.

Pápa, 1998. szeptemberében

dr. Hermann István
városi tanácsnok
könyvtárigazgató

Támogató javaslat
a Jókai Mór — Pápa díszpolgára. H. Szabó Lajos tanulmánykötete című
értéktári tételhez

A társadalmi élet fő csapásirányába tartozik az emlékéllátás—emléképolás hagyományos gyakorlata és vele kapcsolatosan a hazai polgárság történetéhez kötődő egész elismerési rendszer. Ennek legfőbb elemei: a legmagasabb erkölcsi, egyben politikai elismerést jelentő díszpolgárság, utána esetleg a csak élőknek megillető tiszteletbeli polgári cím, aztán a tárgyiasult emléktábla- és más emlékéllátás, továbbá memoriális köztéri műalkotás avatása, és még: közterületi névadás, egyesületek, intézmények, egyéb szervezetek névadása s hasonló. Az elismerés azonban akkor érheti el célját, ha az elismerést magát a hagyomány éltetése, a kultusz művelése követi. Ez ügyben feltétlenül megemlítendő Pápán a Jókai Kör tevékenysége, amely mind a kezdeti évtizedekben, mind a megújulás után kiemelkedő módon járult hozzá a pápai Jókai-kultusz fenntartásához.

Országosan megállapítható, hogy a Jókai tiszteletére történt emlékéllátások, elismerések száma megnőtt 1893/94-ben, 50 éves írói jubileumán, azután 1925-ben, születésének

centenáriumnál, valamint 1904-es halála kapcsán. Mégis, a hazai városokban a legkülönbözőbb esetek előfordultak, ahogyan az elismerési, névadási igény alakult. 1893-ban Jókait díszpolgárrá választották, egyidejűleg utcanévadóvá tették Pápán kívül Győrben és pl. Kiskunfélegyházán. Szintén 1893. évi eredetű Pécsen a Jókai tér neve és Pozsonyban is a Jókai Mór utca. Szegeden már 1880-ban adtak Jókai Mór utca nevet. Balassagyarmaton 1904-ben adtak ilyen nevet, aztán, mivel feltehetőleg nem ment át a gyakorlati használatba a név, eléggé kifogásolható módon, más helyszínen, 1927-ben újra adták e nevet. Veszprémben csak 1925-től, Zalaegerszezen 1927-től, Körmenden 1928 óta létezik ilyen utcanév. A társadalmi mérlegelések esetenként erősen eltérő módjára vet fényt az a különös tény, hogy Budapesten (VI. ker.) is csak 1921 óta létezik e néven a Jókai tér, igaz, ekkor helyezték el ott a Jókai-szobrot. A közeli Jókai utca már a térről vette a nevét 1925-ben. Egyedi eset: Sümegen „Jókai fájának” emlékére helyeztek el 1925-ben egy egyszerű szöveges emléktáblát.

Jókai, az író, az egykori pápai diák és a város kapcsolata a kultusz szempontjából mintaszerűnek számít. 1880-ban emléktáblával látják el diákkori szállásának épületét (ma ez a később jelentősen átépített, mert a szomszédos épületet is magában foglaló lakóház /Jókai u. 13./ utcai homlokzatának jobb oldalán látható). Zimmermann János, Kossuth Lajos, Vaszary Kolos után negyedikként 1893-ban Jókait választják a város díszpolgárává; ugyanekkor az alsóvárosi Hosszú utcát, más néven Alsó-Hosszú utcát, ahol ő is lakott hajdan, róla nevezik el, és ez évben alapítják a Jókai Kört is (1983/84-ben újjászervezve). 1899-ben kezdeményezik Petőfi és Jókai köztéri szobrainak állítását (végül 1931-ben valósultak meg, hangsúlyozva a mai Március 15. tér második városi főtér jellegét, illetve egyfajta kiegyenlítő, ellensúlyozó protestáns szerepét a város egészében). 1931-ben, a Pápai Református Kollégium 400 éves évfordulóján egy 16 nevet felsoroló emléktábla került fel az Ókollégium kapuja fölé, rajta áll Jókai Mór neve is. 1978 a Szervátiusz-féle, Vár előtti Jókai-emlékmű (kissé pontatlan szóval: „Jókai-oszlop”) emelésének éve.

A Jókai nevet hordozó intézménynevek, bár szinte túlzásnak tűnik a számuk városunkban, mindenképpen kifejezik a nagy író iránti tisztelet folyamatosságát. Pápai jelenség továbbá egy emlékállításhelyi, névadásbeli Petőfi—Jókai párhuzamosság. E sajátos jelenségek elemzése messzire vezetne.

Egy markáns eszme másodlagosan is hoz hajtásokat. Az egész kérdés sokrétű mivoltát szemlélteti pl. az, hogy a díszoklevél illusztrációinak kellő minőségű közzététele még a város „történeti ikonográfiáját”, azaz a korabeli utcaképek mint látkepes források sorát is gazdagíthatná.

A pápai Jókai-kultusz révén, ismereteim szerint gyümölcsöző társadalmi, sőt, önkormányzati kapcsolat épült ki Balatonfüreddel és a Duna-balparti Komárommal, amely tény még további távlatokat rejt magában.

*

A mű szerzője: dr. Szabó Lajos (1931—2016), ny. agrármérnök, önkéntes helytörténeti gyűjtő, anyagaiból számos kiállítás létrehozója, helytörténeti előadások tartója, hely- és hadtörténeti kutató és könyvek kiadója, a honismeret gondolatának népszerűsítője; különben a református kollégium egykori diákja volt. Szerzőként, kiadóként édesanyja Héra vezetékneve nyomán a H. Szabó Lajos nevet használta. Róla elmondható, hogy nem hivatásos történész szakember léte is hiánypótló szerepet töltött be a várostörténeti kutatásokban és a pápai könyvespolc értékes könyvei számának gyarapításában. Vállalkozó szelleménél talán csak áldozatvállalása volt nagyobb, sok kötetét saját kiadásban, részben vagy egészen saját pénzén jelentette meg, példát mutatva az öntudatos városi polgár áldozatkészségére.

A fentiek alapján az értéktári tételt támogatom és elfogadásra javaslom.

Indítványozom továbbá, hogy az értéktári tétel egésze kerüljön bele a város iskoláinak helyismereti tananyagába.

A betérjesztett javaslat Jókai Mórnak és 19. századi jeles személyeknek Pápa város díszpolgárává választását, illetve emlékeztük és a város szellemiségében való szerepét tárgyaló tanulmánykötetre vonatkozik. Könyvészeti azonosítása: H. Szabó Lajos: Pápa város jeles díszpolgárai a 19. században. Kiad.: Jókai Mór Városi Könyvtár, Pápa, 1998: 104 oldal. Benne: IV. fejezet: Jókai Mór Pápa város díszpolgára (68—92. oldal).

A tanulmány szöveges forrásokra és forrásértékű illusztrációkra alapozva bemutatja és tömören összefoglalja díszpolgárai és köztük Jókai Mór és Pápa város kapcsolatát, felsorolja az íróra és helyi kultuszára vonatkozó tárgyasult emlékeket, emlékhelyeket, névadásokat, jellemzi az 1893-ban megalakult, 1983/94-ben megújított Jókai Kör, bemutatja az 1893. évi keltű díszpolgári oklevelet, leírja a „Jókai Mór utca” közterületnév adását és az 1978. évi újabb közterületi műalkotásban megnyilvánuló emlékállítást. A mű nyelvezete jó, olvasható, adatai pontosak, meg vannak hivatkozva. A fejezet illusztrációi a kiadvány korabeli lehetőségeinek keretében korrektnek mondhatók.

A mű első összegezését adja megjelölt tárgyának; stílusa és apparátusa révén véleményem szerint a tudományos elvárásoknak és a közművelődés igényeinek is megfelel.

A Jókai-kultusz fontos eleme a pápai patrióta öntudatnak és egyben szerves alkotója a pápai református kollégiumi hagyományoknak a XIX. század második fele óta. Hosszú élete során és termékeny alkotói pályáján Jókai sokhelyütt megfordult, és számos városhoz, intézményhez, közösséghez kötődött; közülük jelentősen kiemelkedik diákkorának helyszíne: Pápa, „mint első nagyobb szabású irodalmi működésének színhelye”, amint a díszoklevél fogalmaz. Ezért különösen fontos a példa felmutatása az ifjúság számára.

A kapcsolat kölcsönös, és idők során folyamatossá vált. Jókai emlékezete és a város szellemiségében kiteljesített szerepe igényli, hogy ez a kapcsolat az értéktári mozgalom szintjén is megfogalmazódjon a díszpolgárrá választás 125. évfordulóján.

Veszprém, 2018. május 19—20.

Somfai Balázs sk.
ny. főlevéltáros

3. A javaslathoz csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

H. Szabó Lajos
PÁPA VÁROS
IEI ES DÍSZPOLGÁRAI
A 19. SZÁZADBAN

Antikvrium.hu